

PERISTIL U SPLITU

raznovrsnim sadržajima. Dioklecijanova palača u Splitu najvažniji je spomenik kasne antike u čitavu Rimskome Carstvu; rezidencija nije samo boravište cara već i spomenik tetrarhiji, državničkim i gospodarskim reformama. Nepravilni četvrtasti tlocrt rezidencije imao je jasan i pregledan plan koji je diktirala dvorska etiketa i namjena građevine. Sjeverno dio je bio namijenjen vojsci i posluži, a južni caru za službene i stambene svrhe. Između tih dvaju dijelova bio je skladan sklop triju hramova, tj. jednog prostila i dva tolosa te grandiozni carev mauzolej koji je bio i glavna vertikala građevine; mauzolej je prototip čitave serije kasnijih sličnih građevina centralnoga tipa takve ili drugačije namjene. Hramove i mauzolej odvajao je peristil, koji je istodobno bio i trg i prometno križište te pristup glavnim građevinama u juž. polovici rezidencije. Taj je spomenik dao poticaj za razvitak antičke umjetnosti u Hrvatskoj; na I obalu Jadrana stižu brojni majstori koji podižu građevine i izrađuju plastične dekoracije. Otvaraju se novi kamenolomi i proširuju stari, a u velikom se broju importiraju skulpturalne dekoracije. — Slično kao na Velom Brijunu, i u Polačama na Mljetu čitav prostor prostrane uvale dobiva skladnu arhitektonsku organizaciju. Do sada je istraжена samo jedna utvrđena palača koju karakteriziraju poligonalna

AUGUSTOV HRAM U PULI

apsida, poprečni brod te ugaone, također osmerokutne, kule na fasadi s morske strane. Naziru se ostaci još veće palače i dviju crkava. Kao i niz građevina na Velom Brijunu u ranomu Carstvu, i taj je kasnoantički sklop u Polačama rezidencija nekoga moćnika (vjerojatno Odoakarova komesa Pierusa). — U graditeljstvu antike važno mjesto imaju i seoski kompleksi, koji osim o gospodarstvu svjedoče i o kulturi stanovanja i užitku boravka u prirodi. U Istri je očuvan veliki broj *villa rustica* (Barbariga, Šijana, Červar, Labinica i dr.), dok su drugdje, premda brojne, slabije istražene (Muline na Ugljanu, Mala Proversa, Starigrad na Hvaru, Ostrovica).

Razvitak rimske skulpture može se pratiti približno od sred. \leftarrow I. st., razlikuju se službena i privatna skulptura. Kulturna plastika nastaje u obima vrstama a u drugoj također i sepulkralna. S rimskim širenjem i dolaskom italjskoga življa pristižu i majstori kipari i klesari koji ustanovljuju domaću radioničku proizvodnju. Osim lokalne, prisutna je i uvozna skulptura, koja se izrađivala u velikim središtima i radionicama Carstva (Atena, Rim, Mala Azija). — Službenoj skulpturi pripadaju spomenici koje lokalne vlasti postavljaju na javne površine. Takva je značaja monumentalni slavoluk Sergijevaca u Puli iz posljednjih desetljeća \leftarrow I. st., koji je bio urešen reljefima i dekorativnom skulpturom, dok su naatici bile statue (očuvane su baze i natpisi). — U Hrvatskoj su na dva mjesta bili postavljeni i službeni tropeji u čast rimskih vojnih uspjeha (pobjeda Augusta nad Delmatima iz \leftarrow 35 — \leftarrow 33. te 6 — 9). Za prvi se zna samo na temelju Augustovih novaca, ali je nepoznata lokacija u Dalmaciji. Od drugoga su se spomenika očuvali ploča i jedan fragment, koji omogućuju rekonstrukciju reljefa s uobičajenim prikazom tropeja te pobijeđenih barbara (Delmati i Panoni). U kasnorepublikansko doba počinju se izrađivati portreti važnih osoba, a potom i carski likovi. Prvi su portreti u fizionomijsko-patetičnoj maniri, u helenističkoj tradiciji, koja iskazuje privrženost unutrašnjemu doživljaju. Takvi su portreti iz Pule, Zadra, Osora i Salone. Istodobno se formiraju i radionice nadgrobnih spomenika. Osobito su brojne stele u Saloni, a odmah nakon dolaska rimskih legija i u vojnim logorima. Vojničke stele osim portreta imaju često i druga vojna znamenja. Specifični tip nadgrobnoga spomenika, tzv. liburnski cipus, cilindrična tijela i stožasta završetka, specifičan je za Liburniju, premda su srodne varijante poznate na Sredozemlju još od helenističkoga doba. U Liburniji su utvrđene tri radionice takvih cipusa, no one se međusobno razlikuju u nekim detaljima (Asseria, Jader i Krk).

Iz republikanskoga doba nema religijskih skulptura u punoj plastici, ali se pojavljuju već u zadnjim desetljećima \leftarrow I. st. i njihov se broj neprekidno povećava tijekom I. st. Pojavljuju se i lokalne radionice koje izrađuju kulturne slike, osobito one autohtona karaktera (Silvan, Nimfe, Dijana). Ta grupa spomenika, često naivnih obilježja, pokazuje utjecaj romanizacije sinkretističkoga karaktera. U I. st. počinju se uvoziti statue božanstava iz Atene i Rima. Iz flavijevskoga je doba kip Venere s malim Prijapom iz

SLAVOLUK SERGIJEVACA U PULI

